

Türkiye’de Partilerin Milliyetçilik ve Din Anlayışları¹

Harun Saygı* & Cahit Aslan**

Öz

Dünyada ve Türkiye’de popülist siyaset yükselişe geçmiş durumda. Günümüzde popülist siyasetin merkezinde de milliyetçilik ve din söylemi bulunmaktadır. Bu yüzden milliyetçiliğin ne olduğu, tarih içerisinde ne zaman ortaya çıktığı, nasıl gelişim gösterdiği, ne zaman sosyal bilimlere konu olduğu, üzerine yapılan tartışmaların ve araştırmaların neler olduğu gibi sorulara yanıt arayarak milliyetçiliğin Türkiye’deki tarihsel dönüşümünün çalışılması gerekmektedir. İşte bu çalışma, Türkiye’de mevcut milliyetçi görüşleri, siyasi partilerin tüzüklerini milliyetçi kuramlar doğrultusunda incelemeyi, milliyetçi olarak değerlendirilen görüşlerinin ne olduğuna dair yeni bir fikir ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmanın veri kaynağı önceden tespit edilmiş günümüz siyasi partilerin tüzükleridir. Bunun için özgül ağırlığı yüksek ve toplamda en çok oyu alan yedi siyasi parti seçilmiştir. Milliyetçilik konusunda dünya çapında otorite kabul edilen Smith’in geliştirmiş olduğu sekiz kategoriye göre partilerin tüzükleri söylem analizine tabi tutulmuştur. Söylem analizi yöntemiyle üretilen veriler alana ilişkin kavramsal ve kuramsal çerçevede yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular ve yorumlara göre örneklem olarak seçilen yedi partinin de milliyetçiliğin belli bir türüne atıfta bulunduğu tespit edilmiştir. Bazı partilerin dinî ağırlıklı bir milliyetçilik söylemine sahipken bazılarının laiklik ağırlıklı söylem geliştirdikleri görülmüştür. Bazı partilerin ise milliyetçilik ve dinin sentezlendiği bir tüzüğe sahip oldukları tespit edilmiştir. Sonuçta bütün partiler tüzüklerinde bu milliyetçi ve dinî popülist siyaseti üretmektedirler. Aralarındaki farklar milliyetçiliğin türünden kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Milliyetçilik Kuramları, Türkiye’de Milliyetçilik, Din, Popülizm.

Understandings of Nationalism and Religion of Political Parties in Turkey

Abstract

The populist politics trend to rise in Turkey as well as in the world. Today, nationalism and religious discourse are at the center of populist politics. Thus, historical transformation of nationalism in Turkey is required to be studied. This study aimed to understand nationalistic views that exist in Turkey, to examine the statutes of political parties with nationalist theories, to come up with a new idea of what their nationalist views are. The data source of the research is the statutes of the present political parties. For this, seven political parties with high specific gravity and the most votes in total were elected. The statutes of the parties were subjected to discourse analysis according to eight categories developed by Smith, who is accepted as a scholar on nationalism. The data produced by the discourse analysis method were interpreted within the conceptual and theoretical framework. According to the findings and interpretations, it was determined that seven parties selected as samples were referring to a certain type of nationalism. While some parties have a religious-dominated discourse of nationalism, others have been found to develop secular-based discourse. It is determined that some parties also have a charter in which nationalism and religion were synthesized. As a result, all parties determine populist politics based on nationalism and religion. The differences among them derive from the types of nationalism.

Keywords: Nationalism, Theories of nationalism, Nationalism in Turkey, Religion, Populism.

¹Bu çalışmanın ilk hali Doç.Dr. Cahit Aslan’ın danışmanlığında 28.06.2018 tarihinde Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Grubu Eğitimi Anabilim Dalında başarıyla sunulmuş olan “Yüksek Lisans Tezi”nden üretilmiştir / Bu çalışma Çukurova Üniversitesi BAP birimi tarafından desteklenmiştir, proje no: SYL-2017-8122

*Uz. | Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi | harunsaygi@windowlive.com
ORCID: 0000-0003-0043-1858 | DOI: 10.36484/liberal.776692

**Doç. Dr. | Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi | cahitaslan138@gmail.com
ORCID: 0000-0002-9793-4285 | DOI: 10.36484/liberal.776692

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 25, Sayı: 99, Yaz 2020, ss. 79-104.

Gönderim Tarihi: 3 Ağustos 2020 | Kabul Tarihi: 25 Eylül 2020

Giriş

Milliyetçilik, adının anılır olmaya başladığı dönemden bu zamana kadar siyasi, kültürel ve toplumsal alanlar başta olmak üzere pek çok alanda etkisini hissettirdi. Öyle ki ortaya çıktığı zamanlarda tetiklediği güçlerin imparatorluklar çağını kapattığı yazılmaktadır. Treitschke'ye göre milliyetçilik iki büyük gücü harekete geçirmişti. Bu iki güç, her devletin kendi milletini kurma isteği ile her milletin kendi devletini kurma isteğiydi. Harekete geçen bu güçlerin çatışması sonucunda imparatorluklar çağından ulus-devletler çağına geçilmiştir. Yaşanan bu tarihsel olayların ardında büyük ölçüde milliyetçilik ideolojisinin olduğu bilinmektedir (Özkırımlı, 2013: 42).

Bu dönemin gelişmelerinden etkilenen imparatorluklardan birisi de Osmanlı İmparatorluğu'dur. Milliyetçilik, Osmanlı İmparatorluğu'nun da yaşaşa küçülüp sonunda çökmesinde ciddi bir rol oynamıştır. Ancak bu olumsuz sürecin sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Yani milliyetçilik Osmanlı İmparatorluğu'nu bir yandan yıkarken bir yandan da onun mirası üzerinde yeni, demokratik, laik, bir hukuk devletinin kurulmasının yolunu açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Türkler kendi milli kimliklerini İslamiyet içerisinde eritecek kadar Ümmetçidir (Lewis, 1993: 15). İşte buna bağlı olarak o dönemde kendi milli kimliklerini Müslüman olarak tanımlamalarına rağmen, Osmanlı İmparatorluğu'nun ardılı olarak laik ve milli bir devletin inşa edilmesi Türk tarihinin önemli bir özelliği olarak görülmektedir (Kushner, 2009: 15). Tüm bunların milliyetçilik ideolojisi doğrultusunda olduğu göz önüne alınırsa, Türk milliyetçiliğinin Türkiye Cumhuriyeti üzerinde köklü bir etkisi olduğu söylenebilir. Bora'ya göre bu yüzden milliyetçilik Türkiye'de ideolojiler zemininde bir tür başat etkiye sahiptir (Bora, 2008: 15-16).

Milliyetçilik Türkiye içerisinde kurucu ideoloji olarak kabul gördüğü için, bazı zayıf yönlerini hegemonik etkisi yoluyla bertaraf etmiş ve ideolojiler zemininde gücünü korumuştur. Ancak yine kendi hegemonik etkisiyle gücünü koruyan milliyetçiliğin, birikimsel eksikliklerinden dolayı ideolojik olarak zamanla eklemlemeye uğradığı da başka bir gerçektir (Bora, 2008: 16-17).

İşte bu makalenin konusu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasına vesile olmuş Türk milliyetçiliğinin zaman içerisinde yaşadığı ideolojik eklemlemelerin bugünün siyasi partilerinin söylemlerine nasıl yansdığı ve din olgusunun bu eklemlemelerdeki yerinin ne olduğudur. Özellikle milliyetçilik içerisinde din olgusunun bir farklılık aracı olarak seçilmesinin sebebi, Türk milli kimliğinin Osmanlı İmparatorluğu içerisinde İslam ümmeti ile eş

değer görülmesidir. Türk milli kimliğinin, bir ümmet kimliği olarak var olması Osmanlı İmparatorluğu’nun resmi bir politikası iken ardılı olan Türkiye Cumhuriyeti’nde bu durum yerini laik bir anlayışa bırakmıştır. Türkiye’de milliyetçiliğin böyle bir çizgide gelişmiş olmasından ötürü, din olgusunun milli kimlik ve milliyetçilik içerisinde ciddi bir yeri vardır ve bu durum Türkiye Cumhuriyeti öncesinde var olan milli kimlik ve milliyetçilik ile alakalıdır.

Makalenin ilk kısmında kavramsal ve tarihsel çerçeve oluşturulduktan sonra Türkiye’de milliyetçi düşüncenin izleri sürülmüş, ideolojik ve siyasal hayatta kendisini göstermiş olan milliyetçilik türleri ana hatları ile açıklanmıştır. Böylece milliyetçiliğin tarih içerisinde nerede ve nasıl ortaya çıktığına değinilmiştir.

Makalenin ikinci kısmı araştırmanın yöntemidir. Araştırmanın problemi, önemi, sayıltıları, hipotezi, sınırlılıkları ve evreni, örnekleme burada açıklanmıştır. Araştırmanın yöntemine dair temel kavram ve kuramlara değinilmiş, araştırmanın örnekleme üzerinden verilerin nasıl toplandığı ve yorumlandığı belirtilmiştir.

Makalenin üçüncü kısmı ise araştırmada siyasi partilerin parti tüzüklerinin ideolojik kısımları, eleştirel söylem çözümlemesi yoluyla, metin analizine tabi tutulmasıyla elde edilen sonuçlar işlenmiş ve elde edilen bulgular burada ortaya konmuştur.

Araştırmanın son bölümünde elde edilen verilerle sonuçlar yorumlanmıştır. Tüm anlatılar birleştirilerek, yapılan analizler doğrultusunda ortaya atılan hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmadığına yönelik açıklamalar ve elde edilen sonuçları değerlendirilmiştir.

Kuramsal, Kavramsal Açıklamalar ve İlgili Çalışmalar

Milliyetçiliğin ve milletin hem ne olduğu hem de ne zaman ortaya çıktığı üzerine halen sosyal bilimciler bir fikir birliği sağlayabilmiş değillerdir. Bu yüzden de sosyal bilimsel olarak, milliyetçilik ve milletin tam olarak ne olduğuna dair, zengin ve görüş farklılıkları ile dolu bir literatür söz konusudur. Literatürde var olan bu farklılıklara bağlı olarak da yine farklı kuram ve yaklaşımlardan bahsedilebilir. Bu yaklaşım ve kuramlar başlıca ilkçi (pdimordialist), modernist (inşacı) ve etno-sembolcü olarak sınıflandırılabilir (Özkırımlı, 2013: 27).

Smith’e göre milliyetçilik düşüncesinin bazı çekirdek unsurları vardır. Bu unsurlar, dünyanın her biri kendi bireyselliği, tarihi ve kaderi olan milletlere bölünmüş olması, milletin bütün siyasal toplumsal gücün kaynağı olması ve millete bağlılığın diğer bütün bağılıklardan üstün olması, özgür olmanın

ve kendilerini gerçekleştirmek isteyen insanların, kendilerini bir milletle özdeşleştirmeleri zorunluluğu ve dünyaya adalet hakim olacaksa, bunun ancak milletlerin özgür ve güvenlik içerisinde bulunduğu bir ortamda olabileceğidir. Ancak milletlerin özgür ve güvende olmaları için, bir ulus-devlete sahip olmaları fikri evrensel değildir. Bu noktalardan hareketle en genel hali ile milliyetçilik, bir milletin özerklik, birlik, milli bir kimlik kazanmasına ve bunların idame ettirilmesine yönelik ideolojik bir harekettir (Smith, 2014: 121-122).

Fakat milliyetçilik ve milletin ne olduğuna dair tartışmaların devam etmesi ve bu olgulara dair literatürde henüz bir fikir birliği sağlanmamasından ötürü, milliyetçilik ve millete dair tarihsel bir anlatım yapmak güçtür. Bu yüzden millet ve milliyetçilikle ilgili tartışmanın tarihi dikkate alınmalıdır.

Milliyetçilik Kuramları

Milletlerin ve milliyetçiliğin, tam olarak ne oldukları ve ne zaman ortaya çıktıkları konusunda, sosyal bilimcilerin arasında halen tam olarak bir görüş birliği yoktur.

Milliyetçiliğin ne olduğuna ilişkin ilk kuramsal deneme doğacı, biyolojik ve kültürel bakış açıları içeren İlkçi (primordialist) yaklaşımdır (Smith, 2002: 137). Milliyetçilik modernist yaklaşıma göre sanayileşme, kapitalizm, merkezi devletlerin ortaya çıkması, bürokrasi, kentleşme, kitle iletişimi ve laikleşme gibi, sanayi devriminin araçları sonucunda son şeklini almıştır (Smith, 2014: 33-34; Geertz, 1994). Milliyetçilik etnik kimlik ile bu kimliğin temelinde yatan bağların gücüne bağlı olarak şekillenmiştir (Özkırımlı, 2013: 83). Bu bakış açısına göre “etnik kimlik, insanın duyuları ya da cinsiyeti kadar doğaldır. Kişiler nasıl bir aileye doğuyorlarsa bir de etnik grubun içerisine doğmaktadırlar. Milletler ve milliyetçilik her dönemde var olmakla birlikte insanlığın temel bir niteliğidir” (Smith, 2002: 29). Biyolojik bakış açısına göre etnik bağların kökenleri genetik özellikler ve içgüdülerdedir. Böylece biyolojik bakış açısının temelinde sosyo-biyolojik kuramların olduğu söylenebilir. Sosyo-biyolojik kuramların genel çerçevesine bakıldığında, üreme eyleminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesine büyük önem verildiği görülmektedir ve birey için bu gerekliliği en düzgün şekilde yerine getirmenin en güvenilir yolu, kendisine en çok benzeyen bireylere yönelmesidir (Özkırımlı, 2013: 90). Bireyler üremek için ihtiyacı olan eşleri, kendilerine benzerliğini kültürleri ve akrabalıkları yoluyla tespit edecektir. Kültürün bu seçimde oynadığı rolden ötürü de geniş bir akrabalık ağı olarak görüldüğü, din, dil ve renk gibi sembollerinin içerisinde barındırarak, bireyler için kendilerine benzeyenleri bu yollarla işaretlediği söylenebilir (Smith, 2001: 52). Geertz ve Shills ise kültürel açıdan

milliyetçiliği değerlendiren (Smith, 2001: 53). Bireyleri etnik topluluğa ya da (din, dil, ortak geçmiş gibi) milleti oluşturan öğelere bağlayan temel şey, bu öğelerin ilk olma niteliği taşıdığına ve diğer her şeyden önce var olduğuna dair duyulan inançtır (Özkırımlı, 2013: 94).

Bu görüşlerin tam tersi modernist milliyetçilik kuramlarına göre milletler ve milliyetçilik modernizmin ve modern toplumun bir ürünüdür. Buna bağlı olarak milliyetçilik inşa edilmiş ya da oluşturulmuştur ve bu oluşturma modern dönemin araçları ile gerçekleştirilmiştir. Böylece milliyetçiliğin varlığından modern öncesi dönemde bahsedilemez. Tam tersine millet inşa edilmiştir. Örneğin Karl Deutsch, milletin kuruluşunu toplumsal-demografik süreçlerle açıklamaktadır. İnşası kuramına göre, geleneksel toplum, bahsedilen tüm modern araçlarla sanayi toplumuna çevrilirken, bu geçiş esnasında kuvvetli bir toplumsal hareketlilik ortaya çıkacaktır. Bu yolla Deutsch’e göre modernleşme kaçınılmaz olarak etnik özgürlükleri yok edecek ve azınlık grupları baskın grupların bünyesinde eritecektir. Tüm bunların sonunda ise ulus inşası gerçekleşmiş olacaktır (Jaffrelot, 2010: 31-32). Tom Nairn’e göre ise milliyetçiliğin kökleri toplumların kendi iç dinamiklerinde değil, dünyanın genel tarihsel gelişim süreci ile alakalıdır (Özkırımlı, 2013: 111). Nairn’e göre milliyetçilik, Fransız ve Sanayi Devrimlerinden bugüne kadar olan dönemde, dünyaya egemen olan politik ekonominin bazı özellikleri tarafından belirlenmiştir (Nairn, 1981: 320). Hobsbawm da milletlerin tarihsel olarak yakın bir dönemde ortaya çıktığını söylemekte ve milletlerden ancak “modern toprağa bağlı devletlerin (ulus-devletler) ortaya çıkmasından sonra” söz edilebileceğini belirtmektedir (Hobsbawm, 2006: 24). Gellner de ne şehir devletlerinde ne feodal yapılarda ne de imparatorluklarda milliyetçiliğin izine rastlanmadığı konusunda Hobsbawm ile görüş birliğine sahiptir (Gellner, 2008: 49). Anderson’un milliyetçilik bakış açısında akrabalık ve din gibi olgular ön plana çıkarılmaktadır. Buna bağlı olarak milletler bu bakış açısında “hayal edilmiş cemaat” olarak tanımlanmaktadır (Anderson, 2015: 20).

Bir diğer milliyetçi kuram girişimi etno-sembolizmdir. Bu bakış açısına göre milletler ve milliyetçilik modern döneme ait yapılar olsalar da milliyetçiliğin bireyler üzerinde yarattığı büyük duygusal etkinin kökleri modern öncesi dönemdedir. Örneğin John Armstrong milletlerin gelişim süreçlerini, onların tarihsel süreçleri içerisinde derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Müslüman ve Hristiyan toplulukların etnik kimlik oluşumlarını inceleyerek, milletlerin modern öncesi dönemleriyle bağlantılar kurmuştur (Armstrong, 1982: 4). Milliyetçilik Smith için ise, bir milletin özerklik, birlik, milli kimlik kazanmasına ve bunları sürdürmesine yönelik bir ideolojidir. Milliyetçiliklerin ortak özelliği olarak, milliyetçi düşünceye sahip bazı üyeler tarafından bir

millet kurulmasını öngören ve bir halk adına özerklik, milli birlik ve milli kimlik elde etmeye ve bunları korumaya çalışan ideolojik hareketler olmasıdır (Smith, 2002: 170).

Türkiye’de Milliyetçilik Düşüncesi

Batı’ya göre Türk milliyetçiliğinin yeni bir olgu olmamasına karşın, milliyetçilik yazınında geç milliyetçilik olarak tanımlanmaktadır. Çünkü Türk milliyetçiliğinin kökenlerine inildiğinde, modern bir düşünce tarzı olarak Osmanlı İmparatorluğu’nda kök saldıgı görülmektedir. Ancak Batı’da Rönesans ve Reform hareketleri içerisinde doğan milliyetçilik fikri, Aydınlanma ile ciddi bir gelişim gösterirken, milliyetçilik fikrinin Osmanlı İmparatorluğu’nu tehdit etmesi ile imparatorluğun yönetici sınıfının Türk olarak nitelenmesinden ötürü emsallerine göre geç gelişim göstermiştir.

17. yüzyıldan sonra Avrupa devletlerinin üstünlüğünün açıkça hissedilmesi ve Rusya’nın da güçlenerek Osmanlı İmparatorluğu’nun iç dengelerini bozmaya çalışması reform kanısını güçlendirdi. Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşanan iç ve dış olaylarla birlikte, döneme hâkim fikirlerin benimsenmesi, Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkmasını sağladı (Karpas, 1972: 245, 12-13).

Örneğin Şinasi, Ali Suavi, Ziya Paşa ve Namık Kemal’in yazılarında işlediği vatan ve hürriyet kavramları milliyetçidir. Bu eğilim Osmanlı İmparatorluğu’nun yaşadığı toprak kayıpları ve bu topraklardan yaşayan Türklerin yaşadığı zulümler sonucunda Anadolu’ya göç etmeleri ile hız kazanmıştır (Kalaycıoğlu, 2005: 35). Ayrıca Kazan, Kırım ve Azerbeycan’da bulunan Türk burjuvazisinin geliştirmekte olduğu Türklük bilinci de dönemin entelektüelleri tarafından Osmanlı İmparatorluğu’na getirilmeye başlanmıştır.

Namık Kemal, Türklerin altın çağlarına ve askeri başarıları üzerine vurgu yaptığı yazılarını kaleme almıştır (Poulton, 2006: 55-56). Namık Kemal’in yanı sıra Şinasi ve Ziya Paşa yabancı kelimelerden arındırılmış bir Türkçe’nin kullanılmasını savunmuştur (Oba, 1994: 193-189). Yine aynı dönemde Ahmet Mithat Efendi ise, Osmanlı soyunun, Orta Asya’ya dayandığını savunarak, milliyetçiliğin ırki bir temele dayandığını vurgulamıştır (Öğün, 2000: 111). Ali Suavi’nin bakış açısına göre ise, Müslüman oldukları için bu toplulukların bir önemi vardı ve İslam’ın yardımıyla Slavcılık ve Avrupalılıkla mücadele edilebilirdi (Berkes, 2003: 282-284). Bu görüşleri ile birlikte Ali Suavi, kendi tabiri ile Türk ırkını askeri, sosyal ve uygarlık açısından diğer tüm ırklardan üstün görmektedir ve Suavi’ye göre Türkçe diğer tüm dillerden daha mükemmeldir. Böylece Ali Suavi için Türkler, kültür tarihinde en önemli faktördür

ve İslam kültürü de Türkler tarafından var edilmiştir (Danişmend, 1942: 25). Namık Kemal’e göre Müslümanlar, dini söylemleri dinlemeli ve dini kitapları okuyarak, birlikteliklerini korumalı, mezhepsel farklılıklarını böylece bertaraf etmeliydi (Özön, 1997: 88).

Bu arada II. Abdülhamit’in, Osmanlı-Rus Savaşı’nı bahane ederek kaldırdığı meşrutiyetin yeniden ilan edilmesi için Jön Türk dernekleri kurulmuştur. Buna bağlı olarak yapılan çalışmalar sonucunda 1908 yılında meşrutiyet yeniden ilan edilmiştir. Ayrıca 1913’de, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin iktidara gelmesi ile de Türk milliyetçiliği devletin resmi ideolojisi olmuştur. (Çağap-tay, 2006: 9-10). *Genç Kalemler ve Türk Yurdu* gibi önemli milliyetçi yayınların da ortaya çıkmasıyla milliyetçilik rüzgarı güçlenmiştir (Ahmad, 2008: 69-70).

Saf milliyetçilik ideolojisinin fikir babası Ziya Gökalp’tir. Gökalp, İslamcılık, Batıcılık ve Milliyetçilik düşüncelerini bir potada eritmiştir (Karpat, 1972: 25). Gökalp, ideolojik hayatının başlarında, tüm Orta Asya’yı kapsayan Turancı fikirlerden bahsetse de bir süre sonra bunların uzak hayaller olduğunu kabullenerek, milliyetçilik anlayışını kültürel birlik üzerinde temellendirmiştir. Böylece onun milliyetçilik düşüncesi, etnik ve ırki temellerden uzaklaşarak milleti, ortak kültürün ve dinin paylaşıldığı, aynı dilin konuşulduğu, aynı eğitimin alındığı, dinin ahlaki ve estetik ideallerinin paylaşıldığı bir topluluk olarak tanımlamıştır (Heyd, 1950: 62-63).

Bu dönemde güçlü bir milliyetçi ideoloji dile getirenlerden biri de Yusuf Akçura’dır. Onun bu konuda en önemli eseri, 1904 yılında yazdığı “Üç Tarz-ı Siyaset”tir. Akçura, Türkçülüğün, Osmanlıcılık ve İslamcılıktan daha sağlam ve gerçek temellere oturduğunu iddia etmiştir. Ona göre Asya’dan Avrupa’ya kadar yayılmış olan tüm Türkler bir çatı altında toplanmalı ve buna Osmanlı öncülük etmeliydi. (Akçura, 2008: 35-62).

Bu arada ülkenin işgal edilmesi, bu işgale karşı verilen kurtuluş mücadelesinin ardından Türkiye Cumhuriyeti Devleti 29 Ekim 1923’te kurulmuştur. Kuruluş milliyetçi ideolojiler doğrultusunda gerçekleşmiştir. Cumhuriyet döneminde de devam eden bu milliyetçilik akımları, Kemalist milliyetçilik, Türkçülük, Türk-İslam sentezi ve Ulusalılık olarak siyasi ve toplumsal alanda kendisini göstermiştir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk resmi ideolojisi olarak da kabul edilen Kemalist milliyetçiliğe göre kurucu ve kurtarıcı Atatürk mitosu temel dayanak noktasıdır, ideolojiye ve sisteme otoriter bir sadakat söz konusudur (Bora, 2008: 19). Milli sınırlar içerisinde bulunan tüm Müslümanların Türk milletinin asli unsuru sayılmasının ardından, Kemalist milliyetçilik, Batılılaşma idealine sıkı

sıkıya bağıllık göstererek, Türk vatandaşlığına da ciddi önem vermiştir. Mille-tin asli unsurlarının böylece tanımlanmasına karşın ırkçılık ve İslamcı milli-yetçilik reddedilir. (Çagaptay, 2006: 1-2).

Türkçülük ideolojisi ise ana kaynaklarını Türkçü ve Turancı fikirlerden alan Türklüğü genel olarak kültürel etnisite temeline oturtan, popülist karaktere sa-hip güçlü bir etnisist milliyetçilik türüdür (Bora, 2008: 20). Fakat ırkçılığa ba-kış açısından, İslam dinine verilen yere kadar, Türkçülük kendi içerisinde esne-mektedir. Örneğin, Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç'ın Türkçülük tezine göre, İslam milli ruhun en önemli unsudur. Bu görüşe, Nihal Atsız ve Cevdet Sançar, İslam'ın Türk milli ruhuna bir unsur olarak giremeyeceği karşı tezi-ni savunmaktadır. Reha Oğuz Türkkkan, Türk ırkının antropolojik belirlemeleri üzerinden bir tez oluştururken, *Çınaraltı Dergisi* çevresi, Türk milli ruhunun manevi ve ahlaki bir ruhu olduğu görüşündedirler (Ertekin, 2008: 370-371).

Muhafazakar milliyetçilik olarak da adlandırılabilir olan Türk-İslam sentezli milliyetçilik ise çoğunlukla İslamcı fikirlerle paralellik göstermekte-dir. Türk milli kimliği içerisinde, etnisiteye verilen değere denk olarak İsla-miyet'e de değer verilmektedir ve bu yolla milliyetçi geleneğin yeniden inşa edildiği söylenebilir (Bora, 2008: 20).

Milliyetçilik içerisinde, Türk-İslam Sentezi yoluyla da varlık gösteren si-yasal İslam ve muhafazakarlık, 1990'ların sonuna gelindiğinde, liberal ve dini önceleyen politikaların zirveyi görmesiyle, toplumsal ve siyasal olarak ciddi karşıtlıklar bulmaya başlamıştır. Laiklik vurgusu ile birlikte, anti-em-peryalizm ve küreselleşme karşıtlığı fikirleri bir potada eriyerek "ulusalcılık" bu dönemde meydana gelmiştir.

Türkiye'de ciddi sonuçları olan bir milliyetçilikten de bahsetmek gerekir: Kürt Milliyetçiliği. Kürt milliyetçiliği ilk olarak II. Abdülhamit döneminde ortaya çıkmıştır. Başlarda kültürel bir özelliğe sahip olan Kürt milliyetçiliği, 1914'ten itibaren diğer milliyetçilik akımlarından etkilenerek, daha siyasi bir yöne doğru kaymıştır (Bozaslan, 2008: 841).

Yöntem

Bu çalışma "milliyetçilik Türkiye Cumhuriyeti'nde ideolojik olarak başat bir konumda; siyasi partilerin iktidarı ele geçirmek için tüzüklerinde kurgula-dıkları milliyetçi söylemler, parti tüzükleri ile doğrudan ilişki içerisinde" ol-duğunu kabul etmektedir. Bu sayıtlara dayalı olarak da bu çalışmaya göre "Türkiye'de günümüz siyasi partilerin milliyetçilik anlayışları farklıdır ve din önemli bir farklılaşma yaratmaktadır."

İşte bu hipotezin kanıtlanması için toplumu milliyetçi söylemle etkileyebilen siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarının birbirlerinden nasıl farklılaştığını, bu farklılaşmada din olgusunun nasıl bir yeri olduğunu siyasi partilerin tüzüklerinden hareketle, sahip oldukları ideolojik bağlamları da kullanılarak çözümlenmiştir. Bundan dolayı araştırma sosyolojik olduğu kadar tarihsel ve siyasal anlamda da bir öneme sahiptir.

Analizler için seçilen siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarının en temel halini yansıttığı varsayılan siyasi parti tüzükleri ile araştırma sınırlandırılmıştır.

Katılımcılar

Araştırmanın ihtiyaç duyduğu veriler doğrudan yedi siyasi partilerin tüzüklerinden üretilmiştir. Seçilen siyasi partiler genel seçimlere girmeye hak kazanmış, günümüzde var olan hegemonik milliyetçi söylemleri üreten ve özgül ağırlığı olan partilerdir. Ayrıca bu partiler seçmenlerin %90 oyunu alan partilerdir. Tüzükleri incelenmiş olan bu siyasi partiler, AK Parti, BBP, CHP, HDP, İyi Parti, MHP ve Vatan Partisidir. Bu siyasi partilerin tüzüklerindeki siyasal ideolojilerini içeren amaç ve ilkeler gibi kısımlarından örneklem oluşturulmuştur. Milliyetçilik anlayışı analiz edilmek istenen sekizinci parti olan Saadet Partisi, tüzüğünde ideolojik geniş bir açıklamaya yer vermediği için, bu örnekleme dâhil edilememiştir.

Veri Toplama Aracı

Veri kaynağı siyasi parti tüzüklerinin metinleri olduğu için veri toplama aracı da belge incelemesi olarak seçilmiştir. Siyasi parti tüzüklerinin içerdiği ideolojik kısımları cümle cümle çözümlenerek nitel kategorik/tipolojik bir okuma yapılmıştır.

Analiz

Araştırmanın temel analizi, kategorik çözümlerdir. Tüzüklerde partilerin ideolojik görüşlerini yansıtan amaç, görüş, ilke gibi kısımları her cümle bazında milliyetçiliğe ilişkin ifadeler tespit edilmiş, ayrı ayrı tablolar oluşturulmuş, yoğunlukları çıkarılmış, partilere göre çapraz tablolar hazırlanmıştır.

Bu kısımda öncelikle, genel olarak milliyetçiliğin ve Türkiye’deki milliyetçiliklerin tipolojik kodları verilmiştir. Belirlenmiş olan bu kategorik kodlardan hareketle, siyasi parti tüzükleri ideolojik kısımlar içeren cümleler

incelenmiştir. Ardından her partinin kuramsal milliyetçilik anlayışı ve Türkiye'deki milliyetçiliğe ait bir örüntü oluşturulmuştur.

Söylem Analizi

Söylem analizi, metodolojik ve kavramsal öğelerden meydana gelen sosyal hayata dair bir bakış açısı olup, söylem üzerine düşünme ve söylemi veri haline getirme yolu olarak karakterize edilir. Söylem analiz yöntemi sadece geleneksel yöntemlere bir seçenek olmayıp, aynı zamanda bu yöntemlerin içine sokulmuş bakış açılarına bir seçenek sunmaktadır (Wood & Kroger, 2000).

Söylem analizi, nitel araştırmalarda öne çıkan bir araştırma yöntemi olmakla birlikte, odağını anlamın değişkenliğine çeviren bir girişim olarak da kabul edilmektedir. Bu yaklaşım dilin sosyal eylem yönünü etkin hale getirmek için dil felsefesinde yer alan konuşma-eylem teorisini ve insanların kendi algı dünyalarını yaratmak için günlük olaylarda dili nasıl kullandıkları üzerine odaklanan ethno-metodolojiyi de kullanır. Bu açıdan bakıldığında söylem analizi "anlam"ın çeşitliliğini ve değişkenliğini araştıran ileri düzey bir hermeneutik ve sosyal göstergebilim olarak algılanabilir (Elliot, 1996).

Söylem analizi farklı disiplinlerden (psikoloji, sosyoloji, dilbilim, antropoloji, edebiyat çalışmaları, felsefe, medya iletişim çalışmaları) beslenerek ilerleyen ve bu farklı disiplinlerin teorik bakış açılarına dayanan bir analiz tekniğidir (Potter & Wetherell, 1987). Söylem analizi bu bakış açısına göre bütünleşmiş tek bir teori, metot ve uygulama değildir. Bunun aksine farklı disiplinler ve farklı araştırma teknikleri içinde yürütülen, heterojen özelliğe sahip nitel bir araştırma yöntemidir (Tonkiss, 2006).

Söylem analizi en basit anlatımı ile dilin irdelenmesidir. Fakat bu irdeleme ile ifade edilen dilsel öğelerin basit bir incelenmesi olmayıp söze dökülenlerin söz dizimsel ve semantik sınırlarının ötesine gitmeyi ve bu ötede yatan anlam ve içeriği incelemeyi gerektirmektedir. Söylem analizi, söylem ya da dil kullanımının sadece biçimsel yönü ile ilgilenmez. Bunun aksine ilgi odağını sosyal ve kültürel bağlam içinde iletişim kuran dil kullanıcılarının oluşturduğu sosyal olaylara çevirir (Barker & Galansinski, 2001).

Foucault söylemi dil ve sosyal yapılar arasındaki ilişkiye göndermede bulunarak açıklar (Potter & Wetherell, 1987). Ona göre söylem ilk olarak sosyaldır. Yani kelimeler ve kelimelerin anlamları nerede, kim tarafından, kim için kullanıldığına bağlı olarak açıklanır. Sonuç olarak kelimelerin anlamları sosyal ve kurumsal ortamlara göre değişir. Bu yüzden evrensel söylem diye bir şey de mümkün değildir. İkinci olarak birbirleri ile çatışan farklı söylemler olabilir.

Son olarak söylemler birbirleri ile çatışma halinde olabilecekleri gibi hiyerarşi içinde düzenlenmiş olarak da görülebilir (Punch, 2005). Foucault’nun söylem üzerindeki görüşlerini temel alan söylem analizi, geleneksel düşünme ve yazma uygulamalarının kültürel yapı içerisinde politik ve ideolojik amaçlara nasıl hizmet ettiğini, benzer şekilde insanların düşünme biçimlerinin ve sosyal bir varlık olarak eylemlerin nasıl sınırlandırıldığına, kısıtlandığına yönelik açıklamalar getirmeyi amaçlar (Woffit, 2005).

Kim nasıl ve niçin konuşuyor? Kim nasıl dinliyor ya da susuyor? Kim nasıl yazıyor veya okuyor? gibi sorularla başlayan söylem analizi varsayımlardan değil belirsizliklerden hareket eder. Ayrıntılara odaklanan söylem analizi pragmatiktir. Yani, dili kullanan insanların o dille ne yaptıkları sorusuna cevaben bir söylemin özelliklerini onların ne yaptıklarını anlamak amacı ile inceler (Sözen, 1999).

Milliyetçiliğe Dair Kuramsal Kodlama ve Analiz İlkeleri

Daha önce de vurgulandığı üzere, Türkiye’deki milliyetçiliklerin derin tarihsel bir bağı ve köklerinin modern öncesi döneme uzanmasından kaynaklı olarak, burada etno-sembolcü yaklaşımın yardımıyla milliyetçilik analiz edilmiştir. Smith’e (2017: 89-90) göre milliyetçilikler kendi aralarındaki farklara rağmen belirli özellikleri paylaşırlar. Bu özellikler ise şöyledir:

Tablo 1. Milliyetçilik ilke ve kodları

İlkeler	Açıklama
1 Özerklik ilkesi	Milletin üyelerinin, ait oldukları milli cemaatin tüm dış müdahalelerden uzakta, kendi kural ve düzene göre yaşama arzusudur.
2 Birlik ilkesi	Milletin üyelerinin hem toprak bütünlüğü hem bu topraklarda engelsizce dolaşma hem de dayanışma ve kardeşliğe olan arzusudur.
3 Kimlik veya ayırt edilirlilik ilkesi	Milli cemaatin “fitri” benliğinin üyeler tarafından geri kazanılması, ayinsel ve sanatsal biçimlerde somutlaştırılması ve görünür kılınmasıdır.
4 Özgünlük ilkesi	Milletin eşsiz kökeni, tarihi ve kültürüyle milli cemaatin “gerçek doğasını” ve varoluş algısının bazı üyelerce yeniden keşfedilmesidir.
5 Vatan ilkesi	Milletin üyelerinin yalnızca “kendilerine ait” olarak gördükleri, atalardan kalma veya tarihi bir bölgeye ilişkin aidiyet, hatıra ve bağlılık anlayışıdır.
6 Şeref ilkesi	Millet üyelerinin cemaatlerine, onun “manevi değerlerine” layık biçimde saygı gösterilmesi ve itibar edilmesi gerektiğine dair inançtır.
7 Süreklilik İlkesi	Millet üyelerinin çoğu zaman, nesiller öncesine dayanan atalara ve vatanlarındaki eski kültürlerle nispeten bozulmamış bir veraset içinde bağlı olmasıdır.
8 Kader ilkesi	Milletin kendine mahsus, önceden belirlenmiş ve genellikle şanlı bir ilerleme yoluna sahip olduğuna dair kanının olmasıdır

Bulgular

Aslında siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yerinin anlaşılabilmesi için pek çok kaynağın incelenme imkânı vardır. Ancak değişen siyasi iklime göre söylem değiştirilmesinden ötürü, bu kaynakların birbirleri ile çatışması ve temiz çıkarımları engellemesi söz konusu olduğundan, ideolojinin kaynağı olan parti tüzükleri tercih edilmiştir. Yöntem olarak partilerin tüzükleri olgusal bir okuma yapılarak içerikleri milliyetçiliklerine göre kategorize edilmiştir. Kategorik okuma ile sağlanan veriler, istatistiksel olarak gösterilmiş ve metinlerin nitelik açısından tabii tutulduğu söylem analizi ile oluşturulan anlamsal örüntüler ile birlikte yorumlanmıştır.

Yukarıda bahsedilen milliyetçiliğin kuramsal ilkelerine göre parti tüzüklerinde ilkelerin ağırlıklı dağılışı şu şekildedir:

Tablo 2: Özerklik İlkesine Göre Partiler

Partiler	Cümle Sayısı	Geçme Sayısı	Toplam cümle sayısına oranı %	Bu ilkenin tüm ilkeleredeki payı %
AK Parti	41	8	19,51	28,57
BBP	18	5	27,78	33,33
CHP	23	2	8,70	22,22
HDP	17	4	23,53	66,66
İyi Parti	8	2	25,00	33,33
MHP	28	2	7,14	9,52
Vatan Par.	25	3	12,00	20,00

Tabloya göre ve partilerin parti tüzüklerinde yer alan ifadelerin söylem analizlerine göre AK Parti'nin, milliyetçiliğin **özerklik ilkesini** yerine getirme yöntemi olarak, milli iradenin kullanımını ön plana çıkardığı söylenebilir. Özellikle hukuk devleti normlarının tesis edilmesi ile milli iradenin yurt içinden ve yurt dışından gelen etkilere maruz kalmadan devam ettirileceği vurgulanmaktadır. BBP'nin özerklik ilkesi büyük ölçüde milli iradeye ve bağımsızlığa yönelik olduğu görülmektedir. Milli iradenin gerçekleştirilmesinin yolu olarak yine Cumhuriyet ve hukuk devleti gösterilmiştir. CHP'nin özerklikle ilgili göndermeleri iki nokta üzerinde durmaktadır. İlki halkın kendi kendisini yönetmesi ikincisi emperyalizme karşı mücadele edilmesidir. Bu durum, partinin sahip olduğu Kemalist milliyetçilik ve sol cenahın varlığıyla açıklanabilir. Böylesine bir ideolojiye bağlı olarak da tüzük içerisinde emek ve hakça bölüşüm, milliyetçilikten bağımsız olarak olumlanmıştır. HDP'nin özerklik ilkesinde ezilen halkların demokratik haklarının iadesi yoluyla bunun gerçekleştirilebileceği vurgulanırken, devam eden ifadelerde Kürt sorununa

yapılan göndermeyle Kürt halkının özerkliğine yönelik bir milliyetçilik yapıldığı doğrulanmış, ardından ulusların kaderlerini tayin haklarından bahsedilmesiyle bu yargı pekiştirilmiştir. İYİ Parti, özerklik ilkesini millet egemenliği ile göstermiştir. MHP’nin özerklik ilkesinin milli irade ile birlikte kullanıldığı görülmüştür. Vatan Partisi’nde özerklik ilkesine yapılan atıflarda devamlı olarak milletin bağımsızlığına vurgu yapılmıştır.

Tablo 3: Birlik ilkesine göre partiler

Partiler	Cümle Sayısı	Geçme Sayısı	Toplam cümle sayısına oranı %	Bu ilkenin tüm ilkeleredeki payı %
AK Parti	41	6	14,63	21,43
BBP	18	4	22,22	26,67
CHP	23	3	13,04	33,33
HDP	17	0	0,00	0,00
İyi Parti	8	1	12,5	16,66
MHP	28	4	14,29	19,04
Vatan Par.	25	2	8,00	13,33

AK Parti’nin **birlik ilkesinin** gerçekleşmesinde ise insana hizmet ve ortak bir devlet içerisinde ortak bir vatanda özgürce yaşama imkânı ön plana çıkarılmıştır. BBP’nin birlik ilkesine yapılan göndermelerle Türk milletinin vatanyla bölünemez bir bütün olduğu vurgulanmaktadır. CHP’nin birlik ilkesi ise ülkenin ekonomik ve siyasal bağımsızlığıyla dile getirilmiştir. HDP’nin tüzüğünde birlik ilkesi üzerine bir vurgu yoktur. Bu durum da ayrılıkçı etiketlenmesine bir zemin hazırlamaktadır. İYİ Parti’nin birlik ilkesi ise özerklik ilkesi ile aynı noktada, Türk milletinin, ülkesi ve devleti ile bölünemez bir bütün olduğu vurgulanmıştır. MHP’nin birlik ilkesine bakıldığında ise üç yerde milli birlik ve bütünlüğe vurgu yapılırken, bir yerde kültürel zeminde yeri olmayan farklılıklara vurgu yapılmıştır. Bu görüşlere göre MHP tüzüğü Türk milletini Türkiye içerisinde bir bütün olarak görmekle kalmıyor, mevcut farklılıkları da temelsiz olarak görüyor. Vatan Partisi’nin birlik ilkesine yapılan atıflarda ise halkın kendi içerisinde çatışmasına vurgu ve onun birlikteliğinin sağlanmasına göndermeler vardır.

Tablo 4: Kimlik İlkesine Göre Partiler

Partiler	Cümle Sayısı	Geçme Sayısı	Toplam cümle	Bu ilkenin tüm
			sayısına oranı %	ilkelerdeki payı %
AK Parti	41	1	2,44	3,57
BBP	18	0	0,00	0,00
CHP	23	1	4,35	11,11
HDP	17	2	11,76	33,33
İyi Parti	8	1	12,5	16,66
MHP	28	6	21,43	28,57
Vatan Par.	25	1	4,00	6,66

AK Parti'nin **kimlik** ve ayırt edilebilirlik ilkesine bireylerin kanun önünde eşit olmaları ve hukuka bağlı olarak istedikleri gibi yaşamaları yoluyla gönderme yapılmıştır. CHP'nin kimlik ilkesine yapılan atıfta yalnızca bireyin kültürel farklılıklarını korumasına yönelik olduğundan zayıf bir milliyetçi ifadeye sahiptir. HDP'nin kimlik ilkesi halkların yok sayılması şeklinde dillendirilmiş ve ardından anadilde eğitim ibaresi ile de Kürt milli kimliğinin tesisine yönelik bir yaklaşımı içermektedir. İYİ Parti, kimlik ilkesini bir sonraki ilke olan özgünlük ilkesiyle bir arada işleyerek milli ve manevi değerlerin yaşatılması şeklinde ifadelendirmiştir. MHP'nin kimlik ilkesinde Türk milletinin sahip olması gereken özelliklerden çokça bahsedilmiş ve bunların içerisinde sıklıkla da ahlaka vurgu göze çarpmaktadır. MHP'nin ideolojik bağlamının Türk-İslam sentezli bir milliyetçilik olduğu düşünüldüğünde, kimlik göndermelerinin ahlakla birlikte anılması, Türklük gurur ve şuru ile İslam ahlak ve fazileti düsturu tüzük içerisinde örtük bir şekilde ifadelendirilmiştir. Vatan Partisi'nin kimlik ilkesinde yalnızca milletin parçaları olmaları yoluyla bir gönderme yapılırken, açık bir şekilde milletin kendisinin olduğu söylenmemiştir.

Tablo 5: Özgünlük İlkesine Göre Partiler

Partiler	Cümle Sayısı	Geçme Sayısı	Toplam cümle	Bu ilkenin tüm
			sayısına oranı %	ilkelerdeki payı %
AK Parti	41	3	7,31	10,71
BBP	18	2	11,11	13,33
CHP	23	0	0,00	0,00
HDP	17	0	0,00	0,00
İyi Parti	8	1	12,5	16,66
MHP	28	5	17,86	23,80
Vatan Par.	25	3	12,00	20

AK Parti küreselleşmenin yaratacağı olumsuz etkilerden korunmadan bahsederek **özgünlük** ilkesine atıfta bulunulmuştur. BBP’nin özgünlük ilkesini tam bağımsız bir Türkiye ve iktisadi açıdan da dış tehditlere karşı korunmuş bir toplumla birlikte kullanırken, yine bu özgünlüğün bir ifadeyle Türk Devletleri ile olan iş birliği anılması, Turancı fikre işaret etmektedir. Ayrıca Türk devletleri ile iş birliği yapılmasını ön gören ifade içerisinde, İslam coğrafyasına da benzer bir yer verilmesi, İslamcı bir bakış açısına işaret etmektedir. Böylece BBP’nin Türk-İslam sentezli bir milliyetçilik benimsediğini güçlü bir şekilde ifade ettiğini ve milliyetçilik anlayışı içerisinde dinin ciddi bir yerinin olduğunu ve dinin bu görüş içerisinde olumlandığını söylemek yersiz olmayacaktır. CHP’nin ve HDP’nin tüzüklerinde milliyetçiliğin özgünlük ilkesine yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır. MHP’nin özgünlük ilkesinde maneviyat, mukaddesat ve ahlak kavramları ile Türk milletine bir özgünlük biçildiği görülmektedir. Böylece Türk-İslam görüşü bu noktada da desteklenmektedir. Vatan Partisi’nin özgünlük ilkesinde yine milleti oluşturan parçalardan ve Kemalist ya da Milli Devrim’in tamamlanmasıyla ortaya çıkacak bir millete atıf yapılmaktadır.

Tablo 6: Vatan İlkesine Göre Partiler

Partiler	Cümle Sayısı	Geçme Sayısı	Toplam cümle sayısına oranı %	Bu ilkenin tüm ilkeleredeki payı %
AK Parti	41	3	7,31	10,71
BBP	18	1	5,56	6,67
CHP	23	0	0,00	0,00
HDP	17	0	0,00	0,00
İyi Parti	8	1	12,5	16,66
MHP	28	0	0,00	0,00
Vatan Par.	25	2	8,00	8,70

AK Parti’nin **vatan** ilkesinden Türkiye coğrafyası olarak bahsedilerek, doğrudan tanımlanma yoluna gidilmiş ve tek vatan ibaresi ile tekrar desteklenmiştir. Böylece tüzük içerisinde bulunan milliyetçi anlayışın Türkiye coğrafyasını kapsayarak yayılmacı bir tutum içermediği söylenebilir. BBP’de vatan ilkesine vurgu yapılırken, Türk milleti ve Türk yurdu ifadeleri birlikte kullanılmış ancak, Türk yurdunun vatan olarak neresi olduğu tanımlanmamıştır. Daha önceki ifadelerden çıkarımı yapılan Turancılık fikrinin burada pekiştirildiği, öncüllük-ardıllık ilişkisine bağlı olarak söylenebilir. İyi Parti’nin vatan ilkesi ise yine Türk milletinin birliği ve bütünlüğü ile birlikte kullanılmıştır. Her ne kadar bir yurt sınırı bu ifade ile tam çizilmemiş olsa da ifadeyle geçen Türkiye Cumhuriyeti vurgusu, belirtilen vatan ilkesini tanımlamıştır. Vatan Partisi’nin vatan ilkesinden de bütünlükten bahsedilirken coğrafyadan

bahsedilmemiştir. Ancak Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrim'iyle bağlantı kurulmuş, bahsedilen vatanın Türkiye olduğu örtük olarak mevcuttur.

Tablo 7: Şeref İlkesine Göre Partiler

Partiler	Cümle Sayısı	Geçme Sayısı	Toplam cümle sayısına oranı %	Bu ilkenin tüm ilkelerdeki payı %
AK Parti	41	4	9,75	14,29
BBP	18	2	11,11	13,33
CHP	23	0	0,00	0,00
HDP	17	2	11,76	33,33
İyi Parti	8	2	25,00	33,33
MHP	28	5	17,86	23,80
Vatan Par.	25	4	16,00	13,33

AK Parti'nin **şeref** ilkesi manevi değerlere saygının kültürel farklara saygı ve buna bağlı olarak hukukun üstünlüğünün gözetilerek sağlanacağı kanısının yanı sıra, vatan şehitlerin bir emaneti olarak manevi değerler arasında anılmıştır. Şehitlik kavramının dini bir kavram olduğu göz önüne alındığında, AK Parti'nin vatan kavramını bu şekilde konumlandırması, milliyetçilik anlayışlarında dinin var olduğunu ve olumlandığı göstermektedir. BBP'nin tüzüğünde şeref ilkesi Türkiye ülküsünün, milli ve manevi değerlerle, gücünü Hakk'tan alma ifadeleri ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Milli ve manevi değerlerin ne olduğu açıklanmamış olmasına karşın, gücün Hakk'tan alınması ifadesi, Hakk'ın İslam dininde Allah'ın 99 adından birisi olmasından dolayı, yine İslami motiflere gönderme yaptığı söylenebilir. Böylece partinin milliyetçilik anlayışında dinin yeri daha da güçlü hale gelmektedir. MHP'nin şeref ilkesinden Türk milletinin dünya toplumları içerisinde yer alması gereken noktalardan ve bu noktaların üstünlüğünden bahsedilmektedir. Bu noktada Türkçü ideolojinin, Türk milletinin diğer milletlerden üstün olduğu fikri örtük olarak ortaya çıkmaktadır. Vatan Partisi'nde şeref ilkesine metin içerisinde, milletin bağımsız olması ve emperyalizmden kurtulması gerektiği söylenen her yerde atıflar yapılmıştır.

Tablo 8: Süreklilik İlkesine Göre Partiler

Partiler	Cümle Sayısı	Geçme Sayısı	Toplam cümle sayısına oranı %	Bu ilkenin tüm ilkelerdeki payı %
AK Parti	41	2	4,88	7,14
BBP	18	0	0,00	0,00
CHP	23	3	13,04	33,33
HDP	17	0	0,00	0,00
İyi Parti	8	2	25,00	33,33
MHP	28	0	0,00	0,00
Vatan Par.	25	7	28,00	46,66

AK Parti’nin **süreklilik** ilkesinde ailenin, milli ve manevi değerlerin aktarımında önemli bir rol oynadığına değinilmektedir. Ayrıca yine bu ilkeye vurgu yapılırken geçmişten gelen değerler ile Atatürk’ün muasır medeniyetler seviyesine ulaşma ülküsü harmanlanarak, Atatürk öncesi değerlerin aktarımına da bir gönderme yapılmıştır. Buradaki eğilim, Cumhuriyet öncesi dönemde sahip olunan milli değerlerin, Osmanlı millet sisteminin yapısına bağlı olarak İslamiyet kaynaklıdır. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti’nin milli kimlikte var olan dinle alakasız özellikleri özellikle koruduğunu göz önüne aldığımızda, geçmiş değerlere yapılan örtük göndermenin Müslümanlıkla alakalı olduğu söylenebilir. Burada açıkça bir dini gönderme söz konusudur. BBP’nin Süreklilik ilkesi tüzük içerisinde, millete hizmet edecek ahlaki değerlere sahip nesillerden bahsedilirken kullanılmıştır. Böylece yine milliyetçiliğe açık gönderme vardır. CHP’nin süreklilik ilkesinin saptandığı yerlerde Mustafa Kemal Atatürk ile Kurtuluş Savaşı ibaresinin olması tekrar Kemalist Milliyetçiliğin türlerinden sol milliyetçiliği pekiştirmektedir. İyi Parti süreklilik ilkesini tarihsel bağları itibarıyla Atatürk ve Kurtuluş Savaşı ile kurduğu söylenebilir. Ayrıca Ahmet Yesevi, Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre ile bağ kurulmasına karşın, bu karakterlerin oynadıkları tarihsel ya da milli role değil dünyaya bakış açılarına ve yaşam felsefelerine atıf yapılması, milliyetçilik anlayışları için tarihsel açıdan değer taşımadığını göstermektedir. MHP’nin tüzüğünde milliyetçiliğin süreklilik ilkesine yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır. Vatan Partisi’nin süreklilik ilkesine yapılan atıfların ise Mustafa Kemal ve onun mücadelesi ile ilintili olduğu gözlemlenmiştir. Vatan Partisi milliyetçiliğinin tarihsel sürekliliğini kodlarken, Osmanlı Modernleşmesi ile başlayan Türk Milli Devrimine göndermeler yapmaktadır.

Tablo 9: Kader İlkesine Göre Partiler

Partiler	Cümle Sayısı	Geçme Sayısı	Toplam cümle sayısına oranı %	Bu ilkenin tüm ilkelerdeki payı %
AK Parti	41	1	2,44	3,57
BBP	18	1	5,56	6,67
CHP	23	0	0,00	0,00
HDP	17	0	0,00	0,00
İyi Parti	8	1	25,00	33,33
MHP	28	5	17,86	23,80
Vatan Par.	25	1	4,00	4,35

AK Parti’nin **kader** ilkesi yine geçmişten gelen değerlerin korunarak, Atatürk’ün koyduğu muasır medeniyetler seviyesine ulaşma hedefi içerisinde, daha önce sözü edilen dini etkinin varlığından bahsedilebilir. Ayrıca herkesin Türkiye sevdalısı olmasının ortak bir ahlaki değer olarak tayin edilmesinde,

yine kader ilkesi kendisini göstermektedir. BBP'nin kader ilkesi, güçlü Türkiye hedefi, Türk milletinin bir kaderi olarak görülmektedir. Burada da CHP'nin ve HDP'nin tüzüklerinde milliyetçiliğin özgünlük ilkesine yönelik bir ifadeye rastlanmamıştır. MHP kader ilkesine dair atıfların geçtiği noktalarda da Türk milletinin taşınması gereken noktaların diğerlerinden daha yüksek ya da üstün milletlerle bir olduğu ve milletin buraya taşınmasının bir kader olduğu söylenmektedir. Yani Türkçülüğe dair üstünlük ifadesi bu yolla desteklenmektedir. Vatan Partisi'nin kader ilkesini bağımsızlık, özgürlük, barış ve bilgi birikimi olarak gördüğü dünyada gerçekleşmiş diğer devrimlerden yola çıkarak vatanın bütünlüğünü yurtta ve dünyada barış olarak görür.

Özetle, AK Partisinin parti tüzüğü içerisinde milliyetçi ideolojinin unsurlarına güçlü bir şekilde rastlanmıştır. Ancak tüzükte Türkiye'de mevcut olan milliyetçi ideolojilerden herhangi birisine atıf yapmadığı söylenebilir. Türk milletinden ve onun maneviyatından sıkça bahsetmesi ve ayrıca şehit göndermesinden ötürü, sahip oldukları milliyetçi ideolojinin Türk-İslam sentezi milliyetçiliğinin zayıf bir şekilde vurgulandığı görülmektedir. AK Parti tüzüğü içerisinde milliyetçiliğin kuramsal ilkelerinden en çok özerklik ilkesine %28 atıf yaparak, bağımsızlık ve özgürlüğü ön plana çıkarmıştır. Ardından %21 ile atıfta bulunduğu birlik ilkesi ile milli birliğe ve beraberliğe ikinci sırada önem vermektedir. Milletın sahip olması gereken değere ve yere atıf yapan şeref ilkesi ise %14 ile üçüncü sırada değer görmektedir. Milletın özgün geleneklerinin devam etmesine atıfta bulunan özgünlük ilkesi ile yaşadığı toprağa göndermede bulunan vatan ilkesine eşit şekilde ancak ortalamanın altında değer verildiği görülmektedir. Son olarak %3 düzeyinde milletın kaderine ve kimliğine değinildiği tespit edilmiştir. Ayrıca AK Parti tüzüğünün %70'e yakın kısmında milliyetçilik tespit edilmiştir. Türkiye'deki milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, cumhuriyet fikri, Atatürk miti ve laiklik konularına değinildiği görülmüştür. Böylece zayıf olsa da Kemalist milliyetçiliğe göndermeler olduğu istatistiksel olarak söylenebilir.

BBP'nin tüzüğünün ideolojik kısmında, güçlü bir milliyetçilik vurgusu vardır. Partinin ideolojisinin milliyetçi bir ideoloji olduğu ifadesi doğrulanmıştır. Ayrıca ideolojik bağlamının Türk-İslam sentezi olması da tüzüğe güçlü bir şekilde yansımış ve milliyetçilik anlayışlarında dine ciddi bir yer verdikleri gözlemlenmiştir. Milliyetçilik kuramlarına bağlı olarak en çok özerklik ilkesine rastlanmıştır. Yani anlayışlarında en büyük değer bağımsızlık ve özgürlüğe verilmektedir. Ardından %26 ile birlik ilkesine yani milletın birliğine ve bütünlüğüne gönderme yapıldığı gözlemlenmiştir. Özgünlük ve şeref ilkeleriyle kendi milletinin özelliklerine ve görmesi gereken değere atıf %13'tür. Bunu %6 ile vatan ve kader ilkeleri takip etmiştir. Milletın ortak

kaderine ve ülkesine en az değinildiği görülürken, milletin kimliği ve tarihsel bağlantılarına kuramsal açıdan yer verilmediği tespit edilmiştir. Partinin tüzüğünde milliyetçi ilkeleri yaklaşık %85’lik bir yer tutmaktadır. Türkiye’deki milliyetçilik türlerinin özelliklerine göre yapılan analizde, cumhuriyet fikri, Atatürk miti, ekonomik kalkınma, İslamiyet ve Turancılık motiflerine rastlanmıştır. Böylece metnin Türk-İslam sentezi ile Türkçülük öğeleri taşıdığı, ayrıca Kemalist milliyetçiliklere zayıf da olsa gönderme olduğu söylenebilir.

CHP’nin tüzüğünde milliyetçiliğin kuramsal anlamda tüm ifadelerine rastlanmamıştır. Bu da partide milliyetçi ideolojinin zayıf olduğunu göstermektedir. Üstelik partinin bağlı olduğu ana ilkelere birisinin de milliyetçilik olduğu göz önüne alındığında, milliyetçiliğin kapsadığı konuların tamamına değinilmemesi ciddi bir eksiklik. Kısaca kuramsal açıdan Cumhuriyet Halk Partisinin tüzüğü milliyetçilik ideolojisi açısından zayıftır. Temas edilen tüm noktalar da Kemalist sol milliyetçilikle alakalı zayıf ifadelerdir. Tüzüğün diğer kısımlarında bu ideoloji pekiştirilerek övülmüşse de bu ek öğeler milliyetçilik olarak değerlendirilebilecek yapıda değildir. Tüzüğün milliyetçilik yönünden zayıf olduğu ve dinin bu milliyetçilik görüşü içerisinde hiçbir yerinin olmadığı söylenebilir. CHP’nin tüzüğü milliyetçiliğin kuramsal ilkelerine göre istatistiksel olarak incelediğinde, tüzük içerisinde bulunan milliyetçi söylemin %40 civarı olduğu tespit edilmiştir. Bu söylem içerisinde en büyük yer %33 ile birlik ve süreklilik ilkelerine verilmiştir. Böylece milliyetçilik anlayışının, milli birliğe ve onun tarihsel bağlantılarına en büyük önemi verdiği görülmektedir. Milletin özgürlüğüne ve bağımsızlığına gönderme yapan, özerklik ilkesine %22 ile ikinci sırada değer verildiği görülmektedir. Kimlik ilkesi ise %11 ile üçüncü sırada milliyetçilik anlayışı içerisinde yer bulurken, kuramsal açıdan, özgünlük ilkesine, vatan ilkesine ve kader ilkesine, incelenen metinde yer verilmemiştir. Türkiye’deki milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, cumhuriyet fikri, Atatürk miti, ekonomik kalkınma, laiklik, Kurtuluş Savaşı, bağımsızlık söylemi ve anti-emperyalizm söylemlerine rastlanmıştır. Böylece metnin Kemalist sol milliyetçilik görüşünü yansıttığı söylenebilir.

HDP’nin tüzüğünün milliyetçi ifadeler yönünden güçlü olmadığı söylenebilir. Neredeyse tek bir ilke üzerinden yapılan göndermeler bunun göstergesidir. Kürt hareketinin milliyetçi karakteri bağlamında düşünüldüğünde, parti tüzüğünde harekete dair pek çok olgunun pas geçildiği görülmüştür. Ayrıca tüzük içerisinde var olan milliyetçilik anlayışında dinin yeri yoktur. Genel olarak parti tüzüğünde dinin yerine bakıldığında ise mevcut düzen tek dinli hegemonik görüp eleştirilmektedir. Buradan hareketle milliyetçilik görüşü içinde değilse bile HDP’nin parti tüzüğünde dine özel bir vurgu yapılmadığı söylenebilir. Kuramsal ilkelere göre HDP’nin tüzüğünün yaklaşık %48’lik

kısımında milliyetçilik ile ilgili ifadelerle değinildiği görülmüştür. HDP'nin milliyetçilik anlayışı içinde %66 ile en büyük yeri özerklik ilkesinin kapladığı söylenebilir. %33'erlik değerlerle kimlik ilkesi ve şeref ilkesi, milliyetçilik anlayışlarının önemli kısımlarını oluşturmaktadır. Fakat birlik, özgünlük, vatan, süreklilik ve kader ilkelerine analizi yapılan metin içerisinde rastlanmamıştır. Türkiye'de milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, Kürt halkı ve anti-emperyalizm öğelerine vurgu yapıldığı görülmüştür. Böylece metnin Kürt milliyetçiliği izleri taşıdığı söylenebilir.

İyi Parti'nin tüzüğüne ideolojik kısımları içerisinde milliyetçiliğe dengeli bir biçimde ve tüm ilkeleriyle yer verdiği görülmektedir. Yine de milliyetçilik anlayışının bağlamsal olarak henüz şekillenmediğini söylemek doğru olacaktır. Partinin kurucuları, MHP'nin muhalif kanadı olduğu için parti tüzüğüne de milliyetçi motiflerden etkilendiği hatta parti ideolojisinin milliyetçi olduğu söylenebilir. Ancak MHP'nin ideolojik bağlamının Türk-İslam sentezi olduğu göz önüne alındığında, İyi Parti'nin milliyetçi bir ideolojiyi, tüzüğünde barındırdığı gözlemlenmesine karşın, dine dair bir görüşe rastlanmamıştır. İyi Parti bu özellikleri yoluyla milliyetçiliğe tüzüğünde yeteri kadar yer vermiştir. Ancak dini olgulara milliyetçi kavramlar içerisinde rastlanmamıştır. Sürekliliğin, Kurtuluş Savaşı ve Atatürk ile bağlanmasından kaynaklı olarak, Türkiye'de Atatürk milliyetçisi bir ideolojinin tüzükte olduğu söylenebilir. Kısaca İyi Parti tüzüğüne neredeyse tamamında milliyetçi öğelere rastlanmıştır. Bu öğeler içerisinde tamamı birbirine yakın şekilde vurgulanırken, özerklik, şeref ve süreklilik ilkelerinin diğerlerine göre biraz daha ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye'deki milliyetçilik türlerine göre yapılan analize göre, cumhuriyet fikri, Atatürk miti, ekonomik kalkınma, laiklik, Kurtuluş Savaşı ve bağımsızlık söylemlerine rastlanmıştır. Böylece metnin Kemalist milliyetçiliğe daha yakın olduğu ve bunun açıkça vurgulandığı söylenebilir.

MHP'nin tüzüğü içerisinde, vatan ve süreklilik konularına girilmemiş olması partinin ideolojik bağlamına ters bir duruştur. Bu ideolojide Türk milleti vatanının tüm Turan ve Turancılık fikrine bağlı görülürken, aynı zamanda tarih içerisinde Türk milletinin bilinen tüm geçmişine büyük önem verilmektedir. Genel olarak parti tüzüğünde ideolojik olarak milliyetçilik ciddi olarak işlenmiş, İslami öğeler ise açıktan olmasa dahi farklı kavramlar üzerinden verilmiştir. Yani MHP'nin milliyetçilik anlayışında dinin yeri vardır ve olumlanmıştır. MHP tüzüğü milliyetçiliğin kuramsal ilkelerine göre istatistiksel olarak analiz edildiğinde, metnin tamamına yakınında milliyetçiliğin vurgulandığı söylenebilir. Partinin milliyetçilik anlayışında en büyük yeri kimlik ilkesi tutmaktadır, böylece milli kimliğin en önemli unsur olarak burada öne çıktığı tespit edilmiştir. Özgünlük, şeref ve kader ilkeleri yaklaşık %18 ile en çok yer verilen di-

ğer ilkelerdir. Özgünlük ilkesi milletin değerlerine ve yeniden üretilmesi atıfta bulunduğundan, kimlik ilkesinin başat değere sahip olmasıyla örtüşmektedir. Bu değerleri birlik ilkesi %14 ile takip etmektedir. Özerklik ilkesine %7 ile en az değinilirken, özgünlük ve süreklilik ilkelerine metin içerisinde kuramsal olarak değinilmediği tespit edilmiştir. Türkiye’deki milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, cumhuriyet fikri, ekonomik kalkınma, İslamiyet fikri ve Müslüman kimliği öğelerine zayıf da olsa rastlanmıştır. Böylece metnin Türk-İslam sentezini çok açık olmamak kaydıyla verdiği söylenebilir.

Vatan Partisi’nin tüzüğüne ilgili kısımlarında güçlü milliyetçi ideolojiye rastlanmıştır. Ancak tarihsel süreklilik ilkesine bağlı olarak yapılan çözümleme neticesinde bir noktada, Namık Kemal’e gönderme yapıldığı görülmüştür. Namık Kemal’in vatan kavramını ilk geliştirenlerden birisi olduğunu bilinmektedir. Fakat Namık Kemal’in kendisi şeriatı da fikirleri içerisinde karıştırmış ve şeriatla moderniteyi sentezlemeye çalışmıştır. Oysa Vatan Partisi tüzüğü içerisinde “Ortaçağdan kalma bu yapıların yıkılması gerektiği” vurgulanmaktadır. Bu yolla metin içerisinde bir çelişme olduğu söylenebilir. Özetle Vatan Partisi tüzüğünde ideolojik olarak ciddi milliyetçi öğelere yer vermiştir. İdeolojik bağlamının Kemal’ist sol milliyetçiliğe uyduğu da göz önüne alındığında, tüzük ile bağlam arasında güçlü bir örtüşme olduğu söylenebilir. Ayrıca milliyetçilik anlayışları içerisinde de dini olgulara rastlanmamış hatta örtük olarak olumsuzlanmıştır. İstatistiksel olarak Vatan Partisi tüzüğünde %60’ın üzerinde kuramsal manada milliyetçilik ilkelerine rastlanmıştır. %28 ile en büyük atfın süreklilik ilkesine yapıldığı görülmüştür. Buna göre bu milliyetçilik anlayışında tarihsel bağların büyük önemi vardır. Ardından şeref ilkesine %16’lık bir değer verilmiştir. Yani milletin görmesi gereken değere yer verilmiştir. Özerklik ve özgünlük ilkeleri %12 ile aynı değeri alarak milliyetçilik anlayışlarında aynı noktada yer almıştır. Vatan ve birlik ilkeleri de %8’lik değerlerle birbirlerine yakın ağırlıklardadır. Son olarak kader ve kimlik ilkeleri %4’lük değerleri ile birlikte sınıflanmışlardır. Türkiye’deki milliyetçilik türlerine göre yapılan analizde, Atatürk miti, laiklik, Kurtuluş Savaşı, bağımsızlık söylemi, anti-emperyalizm ve militarizme güçlü vurgular yapıldığı gözlemlenmiştir. Böylece metnin Kemal’ist sol milliyetçiliği açık bir şekilde savunduğu söylenebilir.

Genel olarak, kuramsal ilkelerin bütünü göz önünde bulundurulduğunda partilerin milliyetçilik göstergesi olan belli ilkelerde yoğunlaştıkları görülmüştür.

Metinlerin toplamında en çok gönderme yapılan ilke %21 ile özerklik ilkesidir. Tüzükleri incelenen siyasi partilerin hepsi bu ilke yoluyla belirli bir

topluluk için bağımsızlık, özgürlük gibi konulara değinmiştir. İkinci en çok atıf yapılan ilke %16 ile birlik ilkesi olmuştur. Buna göre siyasi partiler belirli bir topluluk için birlik, beraberlik ve huzur içerisinde yaşama gibi konulara değinmiştir. Üçüncü olarak %15 ile şeref ilkesi siyasi partilerin milliyetçilik söylemleri içerisinde yer etmiştir. Buna göre belirli bir topluluğa maddi ve manevi değerleri için eşit ya da üstünlük hakları vurgulanmıştır. Özgünlük ve süreklilik ilkelerine %11 oranında siyasi partilerin milliyetçilik söylemlerinde yer verilmiştir. Özgünlük ilkesine göre bireylerin kendi maddi manevi geleneklerini devam ettirmesi ile tarihsel sürekliliğin ve bağlantıların milliyetçilik içerisinde tuttuğu önem, parti söylemlerine göre eş değerdir. Tabloya göre bu ilkeleri kimlik ilkesi %9 ile takip derken, %7 ile kader ilkesi ve %5 ile vatan ilkeleri takip etmektedir.

Sonuç

Çalışmanın amacı Türkiye'deki mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dinin yerini analiz etmektir. Bunun için seçilen partilerin, milliyetçilik anlayışları incelenmiştir. İncelemenin nesnesi olarak, siyasi partilerin ideolojilerini en özenli olarak kurguladıkları düşünülen parti tüzükleri üzerinde çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmalar ışığında, ilk olarak Türkiye'de siyasi ve toplumsal anlamda "milliyetçi" olarak algılanan pek çok nesnenin aslında milliyetçilik ideolojisine uygun düşmediği ya da bu düşünsel sistemin dışında kaldığı görülmüştür. Türkiye'de milliyetçiliğin köklerinin karmaşık olması, Türk milliyetçiliğinin bir geç milliyetçilik olması ve ulus-devletin kuruluşunda rol oynayan milliyetçi ideolojinin bulanıklığı, çalışma içerisinde tespit edilmiştir.

Ayrıca resmi milliyetçilik ideolojisi dışında kalan ya da sonradan kurgulanan milliyetçilik ideolojilerinin kendisini Kemalist ideoloji veya Mustafa Kemal Atatürk kavramı üzerinden meşru göstermek istediği de yine tüzüklerin analizi sonucunda doğrulanmıştır.

Bu çalışmanın hipotezlerine göre, mevcut siyasi partilerin milliyetçilik anlayışları birbirlerinden farklıdır. Hem tüzükler içerisinde yapılan nitel analizin dilsel bağlamında hem de nicele dökülmüş milliyetçilik ilkelerinde, milliyetçilik anlayışları içerisinde farklı unsurlara değer vermeleri vasıtasıyla bu durum tespit edilmiştir.

Çalışmaya göre milliyetçiliğin kuramsal ilkelerinden olan özerklik ilkesi siyasi partilerin çoğunun büyük önem verdiği ilkedir. AKP, BBP ve HDP özerklik ilkesine en çok değer veren partiler olmuştur. Birlik ilkesinin de ça-

lışmada değer gören diğer bir ilke olduğu görülmüştür. Kimlik ilkesi partilerin çoğu tarafından diğerleri kadar önem verilen bir değer kadar milliyetçilik düşünceleri içerisinde yer kaplamasa da MHP ve HDP için önemli bir konu olduğu, milliyetçilikleri içerisinde verdikleri yer dolaysı ile tespit edilmiştir. Özgünlük ilkesine ise en büyük yerin MHP tarafından verildiği gözlemlenmiştir. CHP ve HDP dışında kalan partilerin bu ilkeye az da olsa atıfta bulunduğu görülmüştür. Vatan ilkesine gelindiğinde CHP, HDP ve MHP dışındaki tüm partilerin, bir yeri vatanları olarak milliyetçiliğin ilkelerine göre belirledikleri, tüzüklerinde verdikleri yere göre söylenebilir. Şeref ilkesi konusunda yalnızca CHP yorum yapmazken, diğer partilerin bu ilkeye dönük olarak görüşlerinde yer verdiği tespit edilmiştir. Şeref ilkesine en büyük vurgu milliyetçilik anlayışındaki oranı yoluyla HDP olmuştur. Milliyetçilik anlayışının tarihsel bağlarının anlatıldığı ilke olan süreklilik ilkesine BBP, HDP ve MHP tarafından hiç değinilmediği tespit edilmiş ve tarihsel bağlara en büyük atfın Vatan Partisi tarafından yapıldığı gözlemlenmiştir. Ardından CHP milliyetçilik anlayışları içerisinde tarihsel bağlara büyük bir yer vermiştir. Geriye kalan AKP ve İyi Parti de milliyetçilik anlayışlarını tarihsel bağları ile belirtmiştir. Milliyetçiliğe dair kader ilkesine bakıldığında, HDP ve CHP’nin bu ilkeye göndermede bulunmadığı tespit edilmiştir. AKP ve Vatan Partisi bu konuda ilkesel olarak milliyetçilik anlayışlarında zayıf bağlar kurarlarken, en güçlü bağın MHP tarafından kurulduğu görülmüştür. BBP ve İyi Parti de milliyetçilik anlayışlarında kader ilkesine yer veren partilerdendir.

Milliyetçiliğe oransal olarak en çok yer veren partinin İyi Parti olduğu tespit edilmiştir. MHP, Vatan Partisi ve BBP de oransal olarak yakın sayılabilecek ölçüde milliyetçiliğe güçlü vurgular yapmışlardır. Bu sıralamayı AKP de güçlü sayılabilecek bir milliyetçi görüş ile takip etmiştir. CHP ve HDP ise oransal olarak milliyetçiliğe normal vurgular yapsalar da diğer partilere göre milliyetçilik ideolojilerinin daha az yoğunluğa sahip olduğu söylenebilir.

Böylece çalışmaya konu olan mevcut siyasi partilerin ideolojik görüşleri içerisinde milliyetçiliğin önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmiştir. Ayrıca milliyetçilik anlayışlarının birbirlerinden farklı olduğu da kesinlikle gözlemlenmiştir.

İncelemeye konu olan siyasi partilerin milliyetçilik anlayışlarında dine farklı yerler verildiği tespit edilmesine karşın, sahip olunan farklılıkların temelini din olduğu söylenememektedir. Ortada farklı milliyetçilik anlayışlarının olduğu ve dinin de bu farklılıklardan birisi olduğu su götürmez bir gerçek iken, daha önceki anlatılardan hareketle ve yapılan çözümlemeler ışığında, milliyetçilik anlayışlarının farklılık göstermesinde başta tarihsel koşullar olmak üzere, farklı değişkenlerin rol oynadığı söylenebilir.

Dinin, milliyetçilik kuramları açısından da etnik kimlik açısından da önemli olmasından kaynaklı olarak, milli kimlik üzerinde yadsınamaz bir etkisi olduğu açıktır. Siyasi partilerin millet anlayışları gibi milliyetçilik anlayışlarında da dinin bir farklılık yaratacak olması kaçınılmazdır. Millete ve milliyetçiliğe din olgusu yüklenildiğinde, Türk milli kimliği modern Türkiye Cumhuriyeti'nin ötesine götürülerek, Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçası olan Türklerle bir bağlantı kurulduğu gözlemlenmiştir. Tarihsel olarak ve coğrafi olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin dışına çıkmak isteyen milliyetçi anlayışların tamamının, Türk milli kimliğinin, tarihsel olarak bir önceki durağı İslamiyet olduğu için, yollarının dinden geçtiği söylenebilir.

Milliyetçilik ideolojisi ekseninde yapılmış olan bu araştırma, Türkiye'de hegemonik bir etkiye sahip olan ve neredeyse her siyasi partinin kendi meşrutiyetini milliyetçilik üzerinden kurgulamaya çalışmasından dolayı geçmiştir, bugünün ve yarının siyasi ve toplumsal olarak anlamlandırılmasında büyük önemi vardır. Her ne kadar siyasi partilerin ideolojileri dönemsel olarak farklılıklar gösterse ve değişse de tüzüklerinde bulunan ilkelerden beslenmektedirler. Böylece bu partilerin söylemlerinin ve eylemlerinin anlaşılabilmesi için, milliyetçilik ideolojisinin tarihsel ve kuramsal köklerinin bilinmesine ihtiyaç vardır.

Ayrıca Türkiye'de başat bir yere sahip olan milliyetçilik dilinin, siyasi iktidarlar tarafından kullanıldığı gerçektir. Söylemin toplumu dönüştürme özellikleri de göz önüne alınırsa, toplumun dönüşümünün ve değişiminin de anlaşılabilmesi için de bu bilgiler son derece gereklidir.

Partilerin ideolojik bağlamları düşünüldüğünde, dine karşı tutumları daha net bilinmesine karşın, tüzük içerisindeki söylemlere bunlar ya yansıtılmamış ya da örtük olarak ifade edilmiştir. Açıkça ifade edilen örneklerde dahi konu derinleştirilmemiştir. Böylece bu farklılığın açıklanmasına yönelik olarak yapılması gereken açıklama da milliyetçilik anlayışının kavranmasına yönelik olarak yapılması gerekli daha önce belirtilen faktörleri gerektirmektedir.

Kaynakça

- Ahmad, F. (2008), *The State and Intervention in Turkey*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akçura, Y. (2008), *Üç tarz-ı Siyaset*. İstanbul: Lotus Yayınları.
- Anderson, B. (2015), *Hayali Cemaatler*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Armstrong, J. A. (1982), *Nations Before Nationalism*. Chapel Hill: University of North California Press.
- Barker, C., & Galansinski, D. (2001), *Cultural Studies and Discourse Analysis: A Dialogue on*. London: Sage.
- Berkes, N. (2003), *Türkiye’de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bora, T. (2008), Sunuş. T. Bora (Ed.), *Türkiye’de Modern Siyasi Düşünce / Milliyetçilik*, (4) içinde (ss.15-22). İstanbul: İletişim Yay.
- Bozaslan, H. (2008), *Kürt Milliyetçiliği ve Kürt Hareketi (1828-2000)*. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce / Milliyetçilik* (4). içinde (ss. 841-880). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çağaptay, S. (2006), *Islam, Secularism and Nationalism in Modern Turkey: Who Is A Turk ?* London: New York: Routledge.
- Danişmend, İ. H. (1942), *Ali Suavi’nin Türkçülüğü*. Ankara: CHP Genel Sekreterliği.
- Ertekin, O. (2008). Cumhuriyet Döneminde Türkçülüğün Çatallanan Yolları. T. Bora (Ed.), *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce / Milliyetçilik* (4), içinde (ss. 345-388). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gellner, E. (2008), *Uluslar ve Ulusçuluk*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Giddens, A. (2008), *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Heyd, U. (1950), *Foundations of Turkish Nationalism: The Life and Teachings of Ziya Gökalp*. London: Luzac Company and Harvill Press.
- Hobsbawm, E. (2006), *1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*. (Çev. O. Akınhay,) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Jaffrelot, C. (2010), Bir Milliyetçilik Kuramı İçin. A. Dieckhoff, & A. Jaffrelot (Eds), *Milliyetçiliği Yeniden Düşünmek - Kuramlar ve Uygulamalar* içinde (ss. 23-82). İstanbul: İletişim Yay.
- Kalaycıoğlu, E. (2005), *Turkish Dynamics: Bridge Across Troubled Lands*. Gordonsville: Palgrave Macmillan.
- Karpat, K. (1972). The Transformation of the Ottoman State 1789-1908. *International Journal of Middle East Studies*, 3, 243-281. Doi: 10.1017/S0020743800025010
- Kushner, D. (2009), *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*. (Çev. Ş. S. Türet, R. Ertem, F.Erdem,) İstanbul: Kesit Yayınları.
- Lewis, B. (1993), *Modern Türkiye’nin Doğuşu*. (Çev. B. Turna), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Nairn, T. (1981), *The Break-up of Britain*. London: Verso.
- Nairn, T. (1997), *Faces of Nationalism: Janus Revisited*. London: Verso.
- Oba, A. E. (1994), *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Öğün, S. S. (2000), *Mukayeseli Sosyal Teori Bağlamında Milliyetçilik*. İstanbul: Alfa Yay.
- Özkırmı, U. (2013). *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: Doğu Batı Yay.

- Özön, M. N. (1997), *Namık Kemal ve İbret Gazetesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- Poulton, H. (2006), *Top Hat, Grey Wolf and Crescent: Turkish Nationalism and the Turkish Republic*. London: Hurst & Company.
- Punch, K. F. (2005), *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Smith, A. (2001), *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press.
- Smith, A. (2002), *Küreselleşme Çağında Milliyetçilik*. (Çev. D. Kömürçü), İstanbul: Everest Yayınları.
- Smith, A. (2014), *Milli Kimlik*. (B. S. Şener), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, A. (2017), *Etno-Sembolizm ve Milliyetçilik*. İstanbul: Alfa araştırma.
- Sözen, E. (1999), *Söylem: Belirsizlik, Mücadele, Bilgi, Güç ve Refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yay.
- Tonkiss, K. (2006), *Analysis Text and Speech: Content and Discourse Analysis*. C. Seale (Ed), *Researching Society and Culture*, içinde (ss. 367-383). London: Sage
- Woffit, R. (2005), *Conversation Analysis and Discourse Analysis: A Comparative and Critical Introduction*. London: Sage.